

lých, úkoly městských orgánů i jiných institucí v tomto směru, otázky racionálního využití volného času o víkendech a dovolené a zlepšení „pohybového fondu“ člověka konce dvacátého století. Diskutovalo se i o otázkách propagace, o úkolech výzkumu volného času a přenesení jeho pozitivních poznatků do praxe.

Československo bylo na kongrese zastoupeno čtyřmi oficiálními delegáty. Kromě zmíněného příspěvku ve třetí secei byl Boženou Drdáckou v první secei předložen příspěvek o rekreační tělovýchově dětí, mládeže a dospělých v místech bydlení v ČSSR a promítnutí film o průběhu minulých Spartakiád. Dlužno říci, že film zaujal především svou závěrečnou částí — vystoupením na Strahově v záplavě deště — která potvrdila nejen fyzickou odolnost malých i velkých cvičenců, nýbrž i morální kvality přihlížejícího publika. Zdá se nám však, že na druhé straně zůstala promarněna příležitost názorně seznámit početnou evropskou i zámořskou veřejnost s československými areály zdraví, s rozvojem turistiky, masových pochodů a běhů na lyžích, s tělovýchovnou a kulturní prací na sídlišťích velkých, především průmyslových měst.

Beze zbytku využili svou příležitost v tomto ohledu polští spolupředatelé kongresu pod vedením Lecha Erdmanna z Akademie tělesné výchovy v Poznani. Návštěva „Rataji“, sídliště mladých s 80 000 obyvatel, byla přesvědčivým důkazem praktických výsledků péče o racionální využití volného času v tělovýchovných a kulturních zařízeních v Polsku. Kulturní program kongresu, zahrnující koncert souboru Musicorum Poznaniensium, který zahrál staré polské skladby, vystoupení mužského a chlapeckého pěveckého sboru Státní filharmonie v Poznani v krásné renesanční radnici, návštěva výstavy „Rekreace 80“ a zámku Kornik s ukázkou lidové svatby na jeho nádvoří, shlédnutí japonského baletu „Spirála ticha“ ve vynikajícím provedení Polského tanečního divadla, který přímo provokoval k zamyšlení nad lidskými vztahy v dnešním přelidněném a „odcizeném“ světě, poslech Chopinovy „Polonézy“ v kulturním sále hotelu „Poznań“ před závěrečným banketem — to vše výmluvně dokumentovalo péči státu o volný čas a vysokou kulturní úroveň života v Polsku a přispělo — vedle výrazně stoupající odborné úrovně této akce ELRA — k úspěchu IV. evropského kongresu o volném čase. E

Eva Pavlátová

Mikrosymposium o modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku

V návaznosti na projekt výzkumu *Plánování a programování společenských procesů v období spojování výsledků vědeckotechnické revoluce s vymoženostmi socialismu*, vypracovaný F. Kutto a kolektivem řešitelů, uspořádala katedra ekonomiky a řízení chemického průmyslu při Vysoké škole chemicko-technologické mikrosymposium *Modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku*. Uspokojilo se ve dnech 15. a 16. IV. 1980 v Horním Bradle na Chrudimsku. Jednání se zúčastnilo na 100 zástupců centrálních orgánů, výzkumných ústavů, vysokých škol a průmyslové praxe.

K dané problematice bylo předloženo celkem 21 referátů. V úvodním referátu M. Filka a M. Vitek vymezili pojmy modelování, sociální proces a modelování sociálních procesů v průmyslovém podniku. Modelování na nižších úrovních abstrakce a obecnosti než historický materialismus poskytuje potřebné informace pro řízení a plánování sociálních procesů v podnicích. Modely verbální, matematické a fyzické (například počítačové) je možno chápat jako abstraktní systémy, hlouběji a věrněji odrážející podstatné souvislosti rozvoje reálných sociálních systémů. Zvláštní důraz byl položen na aplikaci modelů verbálních, zejména pojmových (konceptuálních) a kauzálních. Ze sociálních procesů probíhajících v průmyslovém podniku byly objasněny procesy tvorby kolektivu, procesy řízení a procesy pracovní. Modelování těchto procesů se může stát nástrojem účinnějšího sociálního plánování v průmyslovém podniku.

Z. Hába hovořil o *ekonomické základně sociálních procesů*. Základním systémotvorným faktorem socialistické ekonomiky je společenské vlastnictví výrobních prostředků. Modelování ekonomického i sociálního rozvoje musí vycházet z celkového pohybu socialistické ekonomiky. Obecnou tendencí vývoje sociální struktury je tendence k sociální homogenizaci, kterou ovlivňují tři prvky ekonomického vývoje: rozvoj společenského vlastnictví výrobních prostředků, změny v charakteru práce a změny v rozdělování.

Vliv některých faktorů na modelování a řízení sociálních procesů v pracovních kolektivech průmyslového podniku probíral J. Kouřilek. Rozlišil objektivní faktory (společenské vlastnictví výrobních prostředků, rozvoj výrobních sil, dělbu práce atd.) a subjektivní faktory (činnost organizací i jednotlivců), které působí na funkce pracovního kolektivu. Proces komunistické výchovy v kolektivu postihuje osobnost ve všech složkách, ovlivňuje též mezilidské vztahy. Důležitou úlohu v pracovním kolektivu má stimulování pracovních výkonů.

K otázkám *metodologie poznání konkrétních sociálních objektů* byl zaměřen principiální referát I. B. Višněvského, J. P. Mosolova a V. G. Ovsjannikova z Leningradské státní univerzity. Po kritice zjednodušených přístupů pozitivismu, operacionismu a jiných forem redukcionismu byl blíže vysvětlen postup od konkrétního k abstraktnímu a zpět v sociologickém výzkumu. Postup od abstraktního ke konkrétnímu není pohybem zpět, k empirii, ale vzestupem k obohacenému celostnímu zobrazení předmětu, vzestupem od jednoduchých abstraktních pojmů ke složitějším abstrakcím, charakterizujícím daný jev jako jednotu rozmanitého. Převod obecného pojmu na empiricky vnímané fakty nedává skutečný obraz daného sociálního jevu, je třeba objasnit reálné obecné.

Základním problémem při modelování sociálních jevů a procesů je *vyjasnění věcného obsahu sociálního*, jeho komponentů, zdrojů dynamiky pohybu, funkčních vazeb a kritériální funkce sociálního jako systému. Takovýmto systémovým pojetím sociálních procesů se zabýval L. Machoň. Vysvětlil pojetí sociálního v širším a v užším smyslu, upozornil na vztahy mezi sociální a kulturně duchovní sférou, sociální a ekonomickou sférou, sociální a politickou sférou, jako významné pro definování sociálního v užším smyslu, tj. při redukcí vlastního předmětu konkrétního výzkumu.

Následovaly referáty, které se blíže zabývaly praktickými možnostmi modelování sociálních procesů probíhajících v průmyslovém podniku. Přehledový charakter měl referát J. Alana o východiscích modelování sociálního rozvoje podniků. Upozornil na modely analytické, prognostické a rozhodovací, z nejrozsáhlejších prakticky aplikovaných modelů zmínil modely průřezové, modely podniků a modely řídicí. Je třeba mít na zřeteli značnou náročnost modelování na čas, zdroje, kvalifikaci, zájem pracovníků atd. Proto je nezbytné prohlubovat týmovou spolupráci nejen v rámci podniků, ale též s výzkumnými pracovišti.

O významných *předpokladech modelování sociálních procesů v průmyslové organizaci* se zmínil P. Paducha. Jsou jimi: kvalifikace lidských prvků systému v oblasti vědy o řízení, systémové teorie, psychologie, sociologie, identifikace sociálních procesů a schopnost analyzovat současný stav, resp. modelovat a předvídat optimální vývoj sociálních procesů. Řízení sociálních procesů v průmyslové organizaci dekomponoval na řadu řídicích úloh.

Při modelování výrobní organizace se podle J. Vavrouška zpravidla sleduje několik hledisek současně. Proto se na objektu rozlišuje několik systémů, jejichž významné vlastnosti se pak zachycují v modelech systémů. Při modelování je možno aplikovat hledisko forem hmoty, hledisko funkce, hledisko řízení a hledisko životního cyklu výrobní organizace. Z toho lze vyvodit určitou klasifikaci systémových struktur a modelů.

Použití *metod vícerozměrné analýzy dat v sociologii* popsal J. Lauber. Zabýval se především komponentní, faktorovou a seskupovací analýzou. Připomněl některé praktické výsledky statistického modelování.

J. Neumann (NDR) uvedl *předpoklady organizace řízení pro tvorbu pracovních kolektivů v socialistických průmyslových podnicích*. Propojil tak problematiku sociální s problematikou organizace a řízení podniků, otázky tvorby pracovních kolektivů s formováním a upevňováním podnikových strukturálních jednotek. Zatím mezi oběma liniemi neexistuje nezbytná vazba, přístup sociologů a organizátorů není dost v souladu. Zdůraznil význam jasné formulace úkolů pro kolektivy a jednotlivce, zabezpečení informovanosti členů kolektivu, zapojení kolektivů do přípravy důležitých rozhodnutí a zvýšení účinnosti porad.

Referát T. Ódryho byl věnován *modelování počtů a sféry působnosti pracovníků v maďarských podnicích*. Tato důležitá problematika ústí ve stanovení normativů obsazení pracovišť a rozpětí řízení. Při rozpracování typových struktur technicko-hospodářských a administrativních pracovníků byly použity především přímé metody: snímky pracovního dne, interview, analýza pracovních procesů atd.

V polských průmyslových podnicích je kladen značný důraz na humanizaci práce. C. Szmidt objasnil některá *teoretická pojetí humanizace práce* a podal přehled dosavadních výsledků a zkušeností s programy humanizace práce v podnicích. Odlišil směry rozvoje humanizace práce v PLR od západních pojetí „revalorizace“ (Y. Delamotte), obohacování práce (F. Herzberg) aj.

Výchova a vzdělání pracovníků byly předmětem referátu K. Padevěta. Výchova a vzdělávání dospělých se realizuje v soustavě státních škol formou studia při zaměstnání, v organizacích (podniková, oborová, resortní a odvětvová výchovně vzdělávací zařízení) a mimoškolskou formou v kulturně výchovných zařízeních národních výborů, společenských organizací a institucí. Autor předložil projekt (do roku 2000) počtů a struktury odborných pracovníků zabývajících se výchovou a vzděláváním dospělých.

Kádrovou práci jako nedílnou součást řídicí činnosti charakterizoval S. Rufert. Jeho referát vyústil v řadu zásad kvalitnějšího řízení kádrové práce v průmyslových podnicích.

Sociální stránku dlouhodobých strategických procesů ve velkých hospodářských komplexech rozebíral Z. Souček. Objasnil vliv sociálních procesů na stabilitu a pružnost strategie těchto komplexů. Pružnost strategie vysvětlil jako schopnost plánovitě, rychle a efektivně reagovat na základní i dílčí změny faktorů.

Řadu praktických aspektů řízení a plánování sociálních procesů v průmyslových podnicích zmínil ve svém referátu L. Hájek. Podtrhl význam změn v obsahu, charakteru a dělbě práce při řízení sociálních procesů a uvedl příklady nedostatků a chyb.

H. J. Aust podal přehled výsledků vědecké organizace práce v kombinátech a podnicích průmyslu NDR. Vědeckou organizaci práce je nutno prosazovat už ve fázi projektové přípravy nových provozů, kde se rozhoduje o sociálním obsahu budoucí práce.

Pro podmínky chemického průmyslu ČSSR byly požadavky vědecké organizace práce rozpracovány též v modelových přístupech, které popsali I. Kocanová, V. Novák a J. Daněk.

Na významnou úlohu odborů při zabezpečování sociálních procesů v průmyslovém podniku upozornil J. Andrlé. Ukázal na konkrétní úkoly, které očekávají základní odborové organizace při sestavování a plnění plánů sociálního rozvoje podnikových kolektivů.

V diskusi vystoupila řada československých i zahraničních účastníků (NDR, PLR, Finsko). Vesměs se zaměřili na vymezení specifické role modelování vedle dalších způsobů vědeckého poznání a řízení sociálních procesů. Modelování bylo spojováno se systémovým přístupem, vytvářejícím spojovací můstek mezi společenskou teorií a společenskou praxí. Byla kritizována některá redukcionistická a zjednodušující pojetí modelů, proti nim byla vyzvednuta úloha vědecké abstrakce a zobecnění. Byly diskutovány nové přístupy k verbálnímu modelování špatně strukturovaných úloh, tvořivých úloh a složitých rozhodovacích úloh.

Z jednání byl vydán sborník referátů, který se může stát užitečnou studijní pomůckou a zdrojem podnětů pro další zkvalitňování sociálního plánování v průmyslových podnicích a VHJ. Teoretické poznatky přednesené na mikrosymposiu budou předmětem dalšího základního i aplikovaného výzkumu.

Miloš Vitek